

JOGERŐS STRASBOURGI DÖNTÉS: NEM EGYEZMÉNYSÉRTŐ A SZEXUÁLIS CSELEKMÉNYEK VÁSÁRLÁSÁT TILTÓ FRANCIAORSZÁGI JOGSZABÁLY

BEVEZETŐ

2024. december 16-án a Nagykamara öttagú bírói tanácsa elutasította a kérelmezők fellebbezését,¹ ezzel jogerőssé vált a strasbourgi Emberi Jogok Európai Bírósága (a továbbiakban: Bíróság) 2024. július 25-én hozott ítélete az *M.A. és mások Franciaország elleni* ügyében.² A Bíróság egyhangú döntésének értelmében nem jelenti az Európai Emberi Jogi Egyezmény (továbbiakban: Egyezmény) 8. cikkelyében foglalt „magán- és családi élet tisztelgetben tartásához való jog” sérelmét, hogy Franciaországban a „szexuális cselekmények” vásárlását 2016 óta büntetőjogi szabály tiltja. A strasbourgi ügy alakulását az évek során kísérték figyelemmel különböző európai és nemzetközi emberi jogi szervezetek, társadalmi mozgalmak részéről. A jelen írásban röviden ismertetjük az ügyet és a Bíróság ítéletének lényegi megállapításait, a célunk azonban legfőképpen az, hogy képet adjunk az ügy háttéréről, a középpontban álló kérdésekről folyó nemzetközi vitáról, továbbá az ítélet jelentőségéről.

Előjáróban a terminológiáról

Az ügy háttérében álló, 2016 áprilisában elfogadott francia jogszabálycsomag³ címe, miszerint „a prostitúciós rendszer elleni küzdelem megerősítésére és a prostituált személyek támogatására” irányul, rögtön szükségessé tesz egy kitérőt a kapcsolódó kifejezésekről, illetve elgondolásokról. Mindenekelőtt a latin eredetű „prostitúció” kifejezés igényel reflexiót, amelyet számos nyelv átvett felismerhető formában – például a magyar Büntető törvénykönyvben is szerepel.⁴ A nemzetközi emberi jogi nyelvben régtől használatos: e körben kiemelten említhető az ENSZ 1950-es egyezménye, amely címe szerint az emberkereskedelem és „a mások prostitúciójának kihasználása” el-

leni küzdelemre irányul,⁵ de más vonatkozó emberi jogi dokumentumok is ezt a kifejezést használják, vagyis voltaképp semlegesnek lenne tekinthető.⁶ Ám tudjuk,⁷ hogy a 21. században az emberi jogi diskurzus keretei között lehetetlen semleges módon beszélni a kérdéskörrel: a szóhasználat elkerülhetetlenül kijelöli – vagy felfedi – a beszélő álláspontját. Mi következetesen a prostitúció kifejezést használjuk, tudatában a konnotációjának, amelyet alább részletezünk is.

Szembenálló megközelítések

A prostitúció kérdésköre világszerte jelentős témának számít az emberi jogi diskurzus keretén belül, amelyet illetően azonban egymással szemben álló megközelítések léteznek, ezekből pedig heves viták⁸ és egymással ütköző törekvések fakadnak. Két fő irány különíthető el: vannak, akik a prostitúciót a nők elleni erőszak egyik fajtájának tekintik,⁹ és a prostitúció jelenségének-rendszerének felszámolását tűzik ki célul (magát a prostituáltat büntetlenséggel védve), mások pedig azt kívánják elérni,¹⁰ hogy a prostitúciót mint jövedelemszerzést munkaként ismerje el a jog és a társadalom. Az előbbieket ebben a kontextusban abolitionistaként hivatkoznak önmagukra – ez a kifejezés volt használatos a rabszolgaság eltörlését célzó mozgalomra is –, az utóbbiak pedig a legalizáció, illetve a dekriminalizáció támogatóiként.¹¹ Ezen a ponton megint szükséges a terminológiára reflektálnunk: az utóbbi álláspontot képviselő

A PROSTITÚCIÓ KÉRDÉSKÖRE
VILÁGSZERTE JELENTŐS TÉMÁ-
NAK SZÁMÍT AZ EMBERI JOGI
DISKURZUS KERETÉN BELÜL,
AMELYET ILLETŐEN AZONBAN
EGYMÁSSAL SZEMBENÁLLÓ
MEGKÖZELÍTÉSEK LÉTEZNEK,
EZEKBŐL PEDIG HEVES VITÁK
ÉS EGYMÁSSAL ÜTKÖZŐ TÖ-
REKVÉSEK FAKADNAK

lők lehetőség szerint kerülnek a prostitúció kifejezés használatát (azon az alapon, hogy az stigmatizáló, kirekesztő), és helyette a „szexmunka” kifejezést használják¹² – melyet viszont az előbbi álláspont képviselői elvi alapon elutasítanak.¹³

A szemben álló megközelítéseket illetően fontos megemlíteni, hogy a prostitúció kérdése az

emberi jogi diskurzuson belül az emberi méltóság kulcsfogalmát érintő kérdésként kereteződik. A feminista gondolkodásban egyrészt hagyománya van annak a megközelítésnek, miszerint a prostitúció nem egyeztethető össze az – emberi jogok mindegyikének alapját jelentő – emberi méltósággal,¹⁴ de a „szexmunka”-álláspontot képviselők is hivatkoznak az emberi méltóságra¹⁵ (illetve, a „szexmunka”-álláspont képviselői között is vannak olyanok, akik feministának vallják magukat¹⁶).

Ez a megosztottság annak a tágabb jelenségnek a keretében szemlélhető, hogy az emberi méltóságnak különböző felfogásai léteznek az emberi jogi mozgalmakon belül: az autonómián alapuló – ennek összefüggésében például a magánélet tiszteltetésben tartásához való jogot hangsúlyozó – méltóságfelfogás az individualizmus felé mutat, míg az emberek összekapcsoltságát (a relationalitást) hangsúlyozó méltóságfelfogás az emberi lény elvont, közös lényegét veszi alapul.¹⁷

A SZEMBENÁLLÓ MEGKÖZELÍTÉSEKET ILLETŐEN FONTOS MEGEMLÍTENI, HOGY A PROSTITÚCIÓ KÉRDÉSE AZ EMBERI JOGI DISKURZUSON BELÜL AZ EMBERI MÉLTÓSÁG KULCSFOGALMÁT ÉRINTŐ KÉRDÉSKÉNT KERETEZŐDIK

ben Norvégiában²⁰ és Izlandon²¹ is a „svéd modell”-hez hasonló szabályozást vezettek be, amelyet ekkoriban már „skandináv modell”-nek neveztek, majd miután 2014-ben Kanada²² is csatlakozott ehhez a körhöz, „északi modell”-nek. A franciaországi jogszabály 2016-os elfogadását követő évek-

ben még két országban vezettek be olyan szabályozást, amely illeszkedik ebbe a sorba: 2017-ben Írországban,²³ 2020-ban pedig Izraelben.²⁴ A földrajzi elterjedtség szélesedésével párhuzamosan az abolicionista megközelítés támogatói egyre inkább az „egyenlőségmodell” kifejezést használják. Ezzel arra az elgondolásra utalnak, miszerint a prostitúció összeegyeztethetetlen a nők és férfiak közötti társadalmi egyenlőség eszméjével, mivel a prostitúció nemcsak a közvetlenül érintetteket hozza alárendelt helyzetbe – akik nagyjából nőek –, de hatással van a társadalom egészében a nők és férfiak közötti kapcsolatok alakulására is.²⁵

A prostitúció felszámolását célzó jogi megoldások

A prostitúcióra vonatkozó szemben álló megközelítések közül, értelemszerűen, eltérő jogi és közpolitikai megoldások – megoldáskísérletek – fakadnak. Tekintettel arra, hogy a jelen írás tárgya egy francia jogszabállyal kapcsolatos ügyben hozott strasbourgi ítélet, az alábbiakban az abolicionista modellre összpontosítunk, amelyet Franciaország is képvisel 2016 óta.

Ez a modell a stratégiai céljához, vagyis a prostitúció felszámolásához a kereslet visszaszorításával – ennek keretében a szexuális cselekmények vásárlásának büntetőjogi tiltásával –, – továbbá a mások prostitúcióját kihasználó magatartásformák (vagyis a kerítés, futtatás és hasonló), illetve a szexuális kizsákmányolást célzó emberkereskedelem szigorú büntetőjogi üldözése révén igyekszik közelebb kerülni. A jogi eszközök mellett fontos elemei ennek a modellnek bizonyos közpolitikai intézkedések is: a szexuális kizsákmányolás áldozatainak segítése, a prostitúcióból kilépők társadalmi beilleszkedésének támogatása, valamint a tudatosságnövelés, figyelemfelkelő kampányok és oktatás révén.

Ezt a megközelítést elsőként Svédországban ültették át a gyakorlatba, svéd nőjogi szervezetek által kezdeményezett, többévi társadalmi vitát követően.¹⁸ A szexuális cselekmények vásárlását tiltó svéd törvény¹⁹ 1999. január 1-jén lépett hatályba; 2009-

Az abolicionista modell bevezetése Franciaországban

Franciaországban 2016 előtt jelen volt a „szexmunka”-álláspont melletti aktivizmus is,²⁶ miközben a Mouvement du Nid nevű francia civil szervezet – amely Franciaország számos településén nyújt közvetlen segítséget prostitúcióban élőknek – 2010-től explicit lobbitevékenységet folytatott az abolicionista modell bevezetéséért, más hazai civil szervezetekkel együtt, a CAP (Coalition for the Abolition of Prostitution) International nevű ernyőszervezet tagjaként. Továbbá, az abolicionista kezdeményezésnek voltak támogatói az akadémiai szférában, valamint a közéleti szereplők körében is.²⁷ A prostitúcióval kapcsolatos álláspontok közötti franciaországi küzdelem egyik mérföldköve volt, amikor szocialista párti képviselők révén 2013-ban a parlament elé került egy abolicionista szellemiségű törvényjavaslat – mely ellen több társadalmi kezdeményezés is indult. Ilyen volt az a petíció, amelynek mintegy hatvan aláírója között volt Catherine Deneuve – ez a nemzetközi sajtó figyelmét is felkeltette –, akinek a neve a köztudatban amiatt kapcsolódhat a témához, mert fiatal színésznőként egy elitprostituált szerepét játszotta Luis Buñuel *A nap szépe* című filmjében.²⁸ A szóban forgó petíció mindössze egyetlen mondatból állt: „Anélkül, hogy támogatnánk vagy népszerűsítsenénk a prostitúciót, elutasítjuk azok büntetőjogi szankcionálását, akik prostituálják magukat és akik a szolgál-

tatásaikat igénybe veszik, és követeljük, hogy nyíljon valódi, ideológiai előítéletektől mentes vita.” Fontos megjegyezni, hogy jogszabály-módosítási javaslatnak csupán az egyik eleme volt a „kliens-büntető” szabály beiktatása a büntető törvénykönyvbe; a javaslat része volt az is, hogy szűnjön meg a „felajánlkozás” mint tényállás, vagyis azoknak a büntethetősége, akik szexuális cselekményeket nyújtanak ellenszolgáltatásért. Az adott jogszabályi környezet összefüggésében tehát azt az álláspontot fogalmazta meg a petíció, hogy nem jó a hatályos szabályozás – a szűken értett kínálati oldalt (a „magukat prostituálókat”) valóban nem lenne szabad büntetni –, a törvényjavaslatnak azzal az elemével viszont nem értenek egyet, miszerint a keresleti oldal képviselőit (a szexuális cselekményeket vásárlókat) büntetni kellene. Megjegyzendő, hogy a petícióhoz csatlakozók elhatárolódtak egy másik – más hangnemű, más szellemiségű – aláírásgyűjtéstől, amely ugyanazon törvényjavaslat ellen irányult, „343 gazember kiáltványa” címmel, és azzal a szlogennel, hogy „El a kezekkel a kurvámtól!”²⁹

Az abolicionista szellemű, vagyis a prostitúció felszámolását célzó – címe szerint „a prostitúciós rendszer elleni küzdelem megerősítésére és a prostituált személyek támogatására” irányuló – jogszabály-módosítási csomagot végül 2016. április 13-án fogadta el a parlament. A büntető jogszabályok módosítása folytán a szexuális cselekmények áruba bocsátása többé nem szankcionálható,³⁰ a vásárlása viszont azzá vált: alapesetben 1500 euróig terjedő összegű bírsággal sújtható, és mellékbüntetésként előírható érzékenyítő tréningen való részvétel.³¹ A büntetőjogi változások mellett olyan intézkedések is életbe léptek, amelyek egyrészt a prevencióra – vagyis a prostitúcióba való bekerülés megelőzésére – irányulnak, tudatosságnövelés, oktatás és szakemberképzés révén, másrészt a prostitúcióból kilépők társadalmi beilleszkedését, védelmét hivatottak szolgálni, mégpedig a nem francia állampolgárságúak, sőt, a rendezetlen tartózkodási státuszúak esetében is.

A STRASBOURGI ÜGY

A kérelmezők

Az *M.A. és mások Franciaország elleni* ügyében az anonim kérelmezők kilétéről csak annyi derül ki (néhányuk monogramján túl), hogy egy összesen 261 főből álló, állampolgárság tekintetében heterogén

AZ ABOLICIONISTA SZELLEMŰ, CÍME SZERINT „A PROSTITÚCIÓS RENDSZER ELLENI KÜZDELEM MEGERŐSÍTÉSÉRE ÉS A PROSTITUÁLT SZEMÉLYEK TÁMOGATÁSÁRA” IRÁNYULÓ JOGSZABÁLY-MÓDOSÍTÁSI CSOMAGOT VÉGÜL 2016. ÁPRILIS 13-ÁN FOGADTA EL A PARLAMENT

csoportról van szó (van köztük albán, algériai, argentin, belga, brazil, brit, bolgár, dominikai, ecuadori, egyenlítői-guineai, francia, kameruni, kanadai, kínai, kolumbiai, nigériai, perui, spanyol, román és venezuelai), nők és férfiak, akikben az a közös, hogy „rendszeresen prostitúciót folytatnak, a francia jogszabályoknak megfelelően”.³² Fő állításuk pedig az, hogy a szexuális cselekmények vásárlását büntetni rendelő jogszabály „súlyosan veszélyezteti a hozzájuk hasonlóan prostitúciós tevékenységet folytató személyek testi és lelki épségét és egészségét, valamint mélyrehatóan sérti a magánélet tisztelgésben tartásához való jogukat, és mivel ez [a jog] magában foglalja a személyes autonómiához és a szexuális szabadsághoz való jogot is, az ügyfeleiket is”.³³

Az ügy kérelmezői a hazai jogorvoslati lehetőségek kimerítése után – azt követően, hogy az Államtanács (*Conseil d'État*) elutasította a keresetüket –, 2019 decemberében fordultak a Bírósághoz, amely 2023 nyarán befogadhatónak nyilvánította a kérelmüket.³⁴

Az ítéletben kilenc kérelmező tanúvallomásából szerepelnek részletek; arról, hogy hogyan élik meg a helyzetüket 2016 óta. Az idézetek között vannak érzelemtelítettek, különösen a következő: „Holnap meghalhatnék, és senkit sem érdekelne. Sőt, eggyel kevesebb lenne a kurva, és ezt is a romlottság elleni erkölcsi keresztes hadjáratuk sikerének mondhatnák.”³⁵ A megszólalók azt nehezményezik elsősorban, hogy a büntetőjogi tiltás bevezetése óta csökkent azoknak a száma, akik szexuális cselekményeket vásárolnának, és emiatt egyrészt csökkent a bevételük, másrészt kevésbé van lehetőségük arra, hogy megválogassák a klienseiket. Arról is beszámolnak, hogy elszigeteltebbek, és nagyobb stressznek vannak kitéve, mióta a klienseiket büntetés fenyegeti.

Beavatkozók

Az eljárás során szót kaptak –szempontokat és információkat osztottak meg – „beavatkozó harmadik felek” is.

Egy részük a kérelmezők narratíváját támogatva szólalt fel, miszerint a szexuális cselekmények vásárlását tiltó 2016-os francia jogszabály kártékony hatású. Részben elvi alapon, részben tapasztalatokra hivatkozva a prostitúció abolicionista megközelítése ellen érveltek. Ebbe a körbe tartozott egy francia civil szervezet, a Médecins du Monde, valamint egy szer-

vezet Írországból, ahol hasonló szabályozást vezettek be 2017-ben (Irish Sex Work Research Network). Felszólaltak ezen az oldalon civil szervezetek (például a Sekswerk Expertise nevű) Hollandiából, ahol a prostitúció legális keretek közötti működtetését célzó jogi-közpolitikai modell van érvényben, egy szervezet Nagy Britanniából (Sex Work Research Hub), valamint a nemzetközi emberi jogi szervezetek közül az Amnesty International. A francia jogszabályt, illetve az abolitionista megközelítést bírálók oldalán nyilvánult meg az ENSZ egészséghez való joggal foglalkozó különleges jelentéstevője, Tlaleng Mofokeng is, aki a „szexmunka”-álláspont aktív támogatója.³⁶

A ENSZ részéről egy másik különleges jelentéstevő, a nők elleni erőszak jelenségével foglalkozó Reem Alsalem – aki a prostitúciót az erőszak egyik válfajaként értelmezi³⁷ – viszont Franciaország kormánya oldalán érvelt, két olyan ország – Svédország és Norvégia – kormánya mellett, ahol ugyancsak az abolitionista jogi modell érvényesül. Ezen az oldalon lépett fel „beavatkozó harmadik fél”-ként a franciaországi jogalkotási folyamatban proaktív szerepet játszó Mouvement du Nid, több francia abolitionista szervezettel együtt (Amicale du Nid, Osez le féminisme, Fédération nationale des centres d’informations sur les droits des femmes et des familles), vitatva a kérelmezői érvelést, illetve tanúvallomások hitelességét, és azt az álláspontot fejtve ki, miszerint „a kérelmezők tévesen tulajdonítanak a 2016-os törvénynek olyan hatásokat, amelyek már a törvény hatálybalépése előtt is léteztek”:

egyrészt, mert „a bizonytalanság, a biztonság hiánya és az egészségromlás mindig is a prostitúció jelenségének velejárói voltak”, másrészt, mert korábban a felajánlkkozás, vagyis a szexuális cselekmények értékesítésének büntethetősége (amit éppen a 2016-os jogszabály-módosítási csomag szüntetett meg, a vásárlói oldal büntethetőségének egyidejű bevezetésével) „kényszerítette rejtőzködésbe és elszigeteltségbe a prostituáltakat”.³⁸ A CAP International nevű nemzetközi ernyőszervezet a 2016-ban bevezetett francia szabályozás hatékonyságát és komplexitását méltatta, a tapasztalatok nemzetközi összehasonlítása alapján is példásnak értékelve azt.

A Bíróság ítélete

Láthattuk, hogy a kérelmezői oldal érvelése szerint a gondok akkor kezdődtek, amikor a szexuális cse-

lekmények vásárlása tiltott lett, miközben azt a körülményt nem értékelték, hogy a vásárlás tiltása előtti időszakban viszont szankcionálható volt a szexuális cselekmények áruba bocsátása. Mindeközben a kormány, valamint a kormány oldalán beavatkozók azt hangsúlyozták, hogy a prostitúcióban élők jogilag kiszolgáltatottabbak voltak 2016 előtt, még ha a büntethetőségük eltörlése és a vásárlókat büntetni rendelő szabályozás bevezetése nem szüntette is meg egycsapásra a prostitúció közegeét jelentő társadalmi problémák mindegyikét. A Bíróság óvatosan elkerülte az állásfoglalást a 2016-ban bevezetett jogszabályi változások hatásaival kapcsolatban, kijelentve, hogy „nincs konszenzus abban a kérdésben, hogy a kérelmezők által leírt negatív hatások közvetlenül annak a szabályozásnak a következményei-e, amely bűncselekménnyé nyilvánítja a szexuális cselekmények vásárlását vagy eladását, hogy ezek a hatások a prostitúció jelenségének velejárói és belső sajátosságai-e, vagy pedig egy egész sor társadalmi tényező és viselkedési gyakorlat eredményeként jelentkeznek”.³⁹

A kérelmezők, valamint a beavatkozó harmadik felek által közöltekén túl a Bíróság áttekintette a vonatkozó nemzetközi jogi dokumentumokat, valamint a saját esetjogát is. Mindezek alapján megállapította, hogy a prostitúció jelenségének kezelését illetően nincs nemzetközi konszenzus, de még európai szinten sincs közös álláspont, és emlékeztetett arra, hogy Bíróság korábban erre jutott a *V.T. Franciaország elleni*,⁴⁰ valamint az *S.M. Horvátország elleni*⁴¹ ügyben is.

A Bíróság leszögezte, hogy „nem kíván belebocsátkozni abba a vitába” ezúttal sem, hogy léteznek-e olyanok, akik teljesen szabadon-önként választják a prostitúciót, vagy mindig jelen van valamiféle kényszer, legalábbis a társadalmi-gazdasági feltételekből adódóan.⁴² A Bíróság leszögezte, hogy az államoknak széles mérlegelési mozgásteret kell biztosítani ezen a területen, hozzátéve: „Ez a mérlegelési mozgástér azonban nem korlátlan, és a Bíróság feladata, hogy megvizsgálja azokat az érveket, amelyeket a jogalkotó figyelembe vett, míg eljutott az adott megoldásokhoz, valamint az, hogy megállapítsa, vajon sikerült-e méltányos egyensúlyt teremteni az állam érdekei és azon egyének érdekei között, akiket közvetlenül érintenek a szóban forgó megoldások.”⁴³ Mindezeket a szempontokat figyelembe véve jut végül a Bíróság végül arra a megállapításra, hogy „a francia hatóságok megfelelő egyensúlyt teremtettek az érintett versengő érdekek között, és az alperes állam nem lépte túl a ren-

delkezésére álló mérlegelési mozgásteret⁴⁴ – következképp nem állapítható meg az Egyezmény 8. cikkelyének sérelme sem.

Az ítélet záró részében a Bíróság ismételten kijelentette, hogy nem kíván állást foglalni a prostitúció abolicionista megközelítésének normatív helyességéről, illetve társadalmi hasznosságáról, és zárszóként a következő általános figyelmeztetést fogalmazza meg az Európa Tanács-tagállamok kormányai számára: „Ugyanakkor a nemzeti hatóságok feladata, hogy folyamatosan felülvizsgálják az általuk elfogadott megközelítést, különösen akkor, ha az a szexuális cselekmények vásárlására vonatkozó általános és abszolút tilalmon alapul. Ennek célja, hogy a megközelítést finomítani lehessen az európai társadalmak fejlődése, a nemzetközi normák változásai, valamint annak figyelembevételével, hogy az adott jogszabály alkalmazása milyen következményeket eredményez egy adott helyzetben.”⁴⁵

AZ ÜGY JELENTŐSÉGE

Az ítélettel kapcsolatos várakozások

Az ügy alakulást az évek során élénk figyelemmel követték mind az abolicionista modell, mind pedig a kérelmezői álláspont támogatói, európai-nemzetközi szinten. Az akadémiai szféra részéről is voltak olyanok, akik várakozással szemléltek a kérelem sorsát.

A hír, hogy a Bíróság a kérelem befogadhatósága mellett döntött, szűk egy évvel az ítélet előtt, 2023. augusztus 31-én látott napvilágot. Ezt a fejleményt annak idején a kérelmezői oldalt támogató European Sex Workers Rights Alliance nevű civil hálózat így kommentálta: „Bár a Bíróság mai üdvözlendő döntése nem előlegezi meg az ügy érdemi elbírálását, mégis mérföldkőnek számító győzelem a szexmunkások és az őket támogató szervezetek számára. A Bíróság [...] megállapította, hogy a kérelmek »nem nyilvánvalóan megalapozatlanok«, ezzel is elismerve a vita szükségességét.”⁴⁶

A *Verfassungsblog* egyik szerzője is mérföldkő-jelentőségűnek tekintette a fejleményt, minek folytán egy emberi jogi bíróság meg fogja vizsgálni, hogy „a szexvásárlás tilalma sérti-e a szexmunkások jogait az ő nézőpontjukból”, és a Bíróság a kérelem befogadhatóságáról szóló döntéssel „legalábbis elismerte egy ilyen jogsértés lehetőségét”.⁴⁷ A Bíróság ítélete „lakmuszpróba” lesz azt a kérdést illetően, hogy az

abolicionista modell elfogadható-e emberi jogi szempontból – amint azt egy másik szerző már korábban leszögezte, a téma tárgyalása során nem titkolva, hogy a maga részéről elutasítja ezt a megközelítést.⁴⁸

Az ítélet nemzetközi fogadtatása

2024. július 25-én, aznap, amikor a Bíróság meghozta az ítéletet, az ENSZ egészséghez való joggal foglalkozó különleges jelentéstevője, Tlaleng Mofokeng sajtóközleményben fejezte ki aggodalmát. A közlemény az ENSZ Emberi Jogi Főbiztosának Hivatala oldalán jelent meg. Mofokeng asszony, aki beavatkozóként tűnt fel az ügyben a kérelmezők oldalán, abból indult ki, hogy a „szexmunka valódi munka”, hangsúlyozta az egészséghez, a munkából való megélhetéshez és a biztonságos munkakörülményekhez való, hátrányos megkülönböztetés nélküli jog fontosságát „a szexmunkások szempontjából”, és kijelentette, hogy a Bíróság ítélete „ellentmond a nemzetközi jognak”.⁴⁹

A rákövetkező napon ugyanazon a honlapon tettek közzé az ENSZ másik különleges jelentéstevője, a nők elleni erőszak jelenségével foglalkozó Reem Alsalem sajtóközleményét az ítéletről. Ő volt az, aki az ügyben a francia kormány álláspontját támogatva jelent meg. Alsalem asszony mérföldkő-jelentőségűként üdvözölte a Bíróság ítéletét, amely „validálja a szexuális cselekmények vásárlását tiltó és a prostitúció túlélőit támogató francia törvényt”. Az ítélet szerinte „jelentős győzelem a prostitúcióban élő nők és lányok számára”, valamint azon szervezetek számára is, „amelyek áldozatoknak nyújtanak segítséget, tanúni az erőszaknak, és határozott támogatásukat fejezték ki a francia törvény iránt”.⁵⁰

Az ítélettel kapcsolatban nemzetközi civil szervezetek is megszólaltak, például az eljárás során beavatkozóként fellépő Amnesty International. Közleményük abból a megállapításból indul ki, hogy az ügy kimenetele „elszalasztott lehetőség” a „szexmunkások bántalmazástól és erőszaktól való védelmének javítása” szempontjából, sőt, „csapás az ügyet elindító bátor szexmunkásokra nézve”; kinyilvánítják továbbá, hogy az Amnesty a későbbiekben is ki fog állni „a szexmunkások mellett, miközben emberi jogaik védelmét követelik, igazságot keresnek a közösségüket érő jogsértések miatt”.⁵¹

Az ILGA (International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersex Association) Europe és az Equi-

nox Initiative for Racial Justice nevű szervezetek közös közleményben fejezték ki, hogy „mélyen csalódottak” az ítélettel kapcsolatban, és „megdöbbenve tapasztalják”, hogy „egyes úgynevezett feminista szervezetek támogatnak és ünnepelnek” olyan büntetőjogi intézkedéseket, amelyek „akadályozzák a szexmunkások érdemi bevonását [...], valamint erősítik a társadalmi megbélyegzést”, hozzátéve, hogy „lekezelő hozzáállás” jellemzi azokat, akik minden „szexmunkást áldozatként címkéznek”.⁵²

A European Sex Workers' Rights Alliance (ESWA) nevű lobbiszervezet is kiadott egy sajtóközleményt, ezzel a felütéssel: „A szexmunkások felháborodottak, és mozgásításba fogtak. A Bíróság cserben hagyta őket.” A közlemény szerint a szervezet egy éppen akkor Münchenben zajló, AIDS-ről szóló nemzetközi konferenciához kapcsolódóan tartott sajtótájékoztatót, ahol az ítélet híre „felkorbácsolta a harag, az elszántság és a szolidaritás hullámain a szexmunkások és az emberi jogi aktivisták körében”.⁵³

A másik oldalon a CAP International nevű abolicionista ernyőszervezet, amely beavatkozóként is részt vett az ügyben, nyílt levéllel köszöntötte az ítéletet – melyet a Magyar Női Érdekérvényesítő Szövetség (Hungarian Women's Lobby) is aláírt –, a következő címmel: „A Bíróság validálta a prostitúcióra vonatkozó francia jogszabályt. Erős jelzés Európának, győzelem minden nő számára!”⁵⁴

A European Women's Lobby nevű feminista ernyőszervezet, a Brussel's Call Coalition nevű abolicionista kezdeményezés egyik alapítójaként „a prostitúciómentes Európa felé tett óriási lépés”-ként méltatta a Bíróság döntését,⁵⁵ figyelmeztetve, hogy a stratégiai célok érdekében kell hasznosítani a „közös győzelem”-ből fakadó „lendületet”: „Ma ünneplünk, de tisztában vagyunk vele, hogy az abolicionista megközelítés sok országban még mindig nincs napirenden – és ezen változtatni fogunk.”⁵⁶

A European Network of Migrant Women nevű civil hálózat „emelkedett hangulatban” üdvözölte, és „történelmi jelentőségű”-nek minősítette a Bíróság ítéletét, amely „nagy előrelépés a migráns nők számára a prostitúció elleni küzdelemben”, mivel „megerősíti, hogy az abolicionista modell, amely büntetni rendeli a szexuális cselekmények vásárlását, és támogatást nyújt a prostitúció áldozatainak, nem sérti az emberi jogokat”, egyúttal felszólítja az európai államokat, hogy – ha még nem tették meg – „vezessék be az egyetlen olyan megközelítést, amely teljes mértékben védi a nők jogait”.⁵⁷

Az ítélet meghozatala óta eltelt rövid idő alatt már akadémiái felületeken is napvilágot látott néhány szakértői értékelés, elemzés. Ilyen például a *Strasbourg Observers* blog felületén megjelent cikk, amelynek szerzője úgy látja, a Bíróság „kétségtelenül nehéz helyzetbe került” azáltal, hogy állást kellett volna foglalnia a kérelmezők által felvetett aggályokkal kapcsolatban, mert ha „jogsértést állapított volna meg ebben az ügyben, annak óriási szakpolitikai következményei lettek volna Franciaországon túl is”. A szerző azzal zárja az elemzést, hogy „bár a kérelmezők ebben az esetben nem jártak sikerrel, a Bíróság

figyelmeztetése, miszerint az illetékes hatóságoknak folyamatosan felül kell vizsgálniuk ezt a politikát, arra utal, hogy ez nem a végső szó az „End Demand” [a kereslet megszüntetését célzó] modellről”.⁵⁸

A *European Human Rights Law Review* című akadémiái folyóiratban a Bíróság ítéletéről megjelent elemzés lezárása nyíltan aktivista

hangvételű: „A szexmunkások és más agyonkriminalizált csoportok jogainak emberi jogként való elismeréséért folytatott küzdelem hosszú és kihívásokkal teli, ugyanakkor sürgető és egyáltalán nem lehetetlen. Az M.A.-ügyben hozott ítéletre nem visszalépésként kell tekinteni, hanem inkább ösztönzésként, hogy a továbbiakban még eltökéltebben lépünk fel ezen jogokért.”⁵⁹

Zárszó

A Bíróság ítélete a prostitúcióval kapcsolatos jogi modellek körüli vitát bizonyos mértékig kétségtelenül konzerválta azáltal, hogy a nemzetközi konszenzus hiányára hivatkozva elkerülte az érdemi állásfoglalást. Ugyanakkor, mivel az ügy egy lobbiszervezetek által előkészített stratégiai per volt, a műfaj természetéből fakadóan célja volt maga a figyelemfelkeltés is. Ilyen szempontból – a kimeneteltől, illetve az ítélet tartalmától mintegy függetlenül – semmiképp sem tekinthető eredménytelennek a per, hiszen, amint láttuk, figyelmet és vitát generált a Bíróság falain kívül.

Ami a Bíróság érvelését illeti, az jórészt valóban zárójelbe tette a prostitúció különböző megközelítéseihez kapcsolódó normatív és empirikus érveket. A kérelmezők hiába panaszkodtak, hogy a francia szabályozás csökkentette az ellenszolgáltatásért nyújtott szexuális cselekmények iránti keresletet, hiszen a Bíróság arra az álláspontra helyezkedett, hogy a francia állam a rendelkezésére álló mérlegelési körben

dönthetett úgy, hogy a kereslet csökkentését célzó intézkedéseket vezet be, és a kérelmezők panasza tehát voltaképpen arra utal, hogy ezeknek az intézkedéseknek van foganatjuk.

A jelen írás szerzői szerint, mindenesetre, annyi érdemi implikációja mégis van a Bíróság ítéletének, hogy a prostitúcióra vonatkozó franciaországi – abolicionista – szabályozás az Egyezmény normarendszerével kompatibilis megoldások egyikének minősült, még úgy is, hogy az azzal fogalmi-filozófiai szempontból homlokegyenest szemben álló „szexmunka”-megközelítés sem minősült inkompatibilisnek. Annak kimondásával pedig, hogy a francia állam a versengő érdekeket kellően figyelembe vette a szabályozás kialakításakor, a Bíróság az abolicionista modell átfogó és következetes jellegét, belső konzisztenciáját is elismerte.

JEGYZETEK

1. European Court of Human Rights: Grand Chamber Panel's decisions, ECHR 301 (2024), Press release, 2024. december 17.
2. *M.A. és mások Franciaország elleni* ügye, 63664/19. sz. és négy másik kérelem, a Bíróság 2024. július 25-én kelt ítélete. Az ítélet teljes szövege csak franciául érhető el; angol nyelvű összefoglaló: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22%3A%22002-14363%22%7D>.
3. Loi n° 2016-444 du 13 avril 2016 visant à renforcer la lutte contre le système prostitutionnel et à accompagner les personnes prostituées.
4. 2012. évi C. törvény a Büntető Törvénykönyvről 459. § (1) 25.
5. Magyarországon kihirdette: 1955. évi 34. törvényerejű rendelet az emberkereskedés és mások prostitúciója kihasználásának elnyomása tárgyában, New Yorkban, 1950. évi március hó 21. napján kelt nemzetközi egyezmény kihirdetéséről.
6. Az összes vonatkozó nemzetközi jogi instrumentum ezt a kifejezést használja – állapítja meg a bevezető részben egy, az Európai Biztonsági és Együttműködési Szervezet által 2021-ben kiadott szakpolitikai dokumentum. Office of the Special Representative and Coordinator for Combating Trafficking in Human Beings: Discouraging the demand that fosters trafficking for the purpose of sexual exploitation, Occasional Paper No. 11, Organization for Security and Co-operation in Europe, 2021, 9., https://www.osce.org/files/f/documents/7/f/489388_2.pdf.
7. BALOGH Lídia – JUHÁSZ Borbála: Viták a prostitúcióval kapcsolatos jogi modellekről: a terminológia jelentősége, *Magyar Jogi Nyelv*, 2024/2, 12–23.
8. Lara GERASSI: A Heated Debate: Theoretical Perspectives of Sexual Exploitation and Sex Work, *Journal of Sociology & Social Welfare*, 2015/4, 79–100, <https://doi.org/10.15453/0191-5096.3933>.
9. Melissa FARLEY: Prostitution and the Invisibility of Harm. *Women & Therapy*, 2003/3–4, 247–280, https://doi.org/10.1300/J015v26n03_06.
10. Carol LEIGH: Inventing Sex Work. in *Whores and Other Feminists*, ed. Jill NAGLE, New York, Routledge, 1997, 223–231.
11. Ezekről az elgondolásokról és kifejezésekről bővebben írunk: BALOGH–JUHÁSZ (7. vj.).
12. Human Rights Campaign: Beyond the Stereotypes: A Deep Dive Into Sex Work, <https://www.hrc.org/resources/beyond-the-stereotypes-a-deep-dive-into-sex-work>.
13. Rachel MORAN: Why Prostitution is Not „Sex Work”, *NCOSE Blog*, 2023. augusztus 11., <https://endsexualexploitation.org/articles/why-prostitution-is-not-sex-work/>.
14. Duška FRANETA: Human Dignity in Feminist Vocabulary. in *Reassessing Feminist Legal Theories*, eds. Nicola LACEY – Miodrag A. JOVANOVIĆ – Bojan SPAIC – Ana ZDRAVKOVIĆ, Cham, Springer, 107–120, https://doi.org/10.1007/978-3-031-75423-4_5.
15. Stewart CUNNINGHAM: Reinforcing or Challenging Stigma? The Risks and Benefits of ‘Dignity Talk’ in Sex Work Discourse. *International Journal of the Semiotics of Law*, 2016, 45–65, <https://doi.org/10.1007/s11196-015-9434-9>.
16. Noémi KATONA: „Sex work” and „prostitution” in the neoliberal global economy: Potentials of a feminist critique in East-Central Europe, in *Solidarity in Struggle: Feminist Perspectives on Neoliberalism in East-Central Europe*, ed. Eszter KOVÁTS, Budapest, Friedrich-Ebert-Stiftung, 2016, 89–101, 89, 1. lj.
17. Christopher MCCRUDDEN: On Portraying Human Dignity, in *Human Dignity in Context: Explorations of a Contested Concept*, eds. Dieter GRIMM – Alexandra KEMMERER – Christoph MÖLLERS, Baden-Baden, Nomos, 2017, 23–54, <https://doi.org/10.5771/9783845264585-23>.
18. Gunilla EKBERG: The Swedish Law that Prohibits the Purchase of Sexual Services: Best Practices for Prevention of Prostitution and Trafficking in Human Beings, *Violence Against Women*, 2004/10, 1187–1218, <https://doi.org/10.1177/1077801204268647>.
19. Lag (1998:408) om förbud mot köp av sexuella tjänster.
20. Ot.prp. nr. 48 (2007-2008). Om lov om endringer i straffeloven 1902 og straffeprosessloven (kriminalisering av kjøp av seksuell omgang eller handling mv.).
21. Lög nr. 54 27. apríl 2009. Lög um breytingu á almennum hegningarlögum, nr. 19/1940, með síðari breytingum.
22. An Act to amend the Criminal Code in response to the Supreme Court of Canada decision in Attorney

- General of Canada v. Bedford and to make consequential amendments to other Acts (assented to 6th November, 2014 Bill C-36).
23. Criminal Law (Sexual Offences) Act 2017.
 24. Az izraeli kormány honlapján közzétett angol fordításban a jogszabály címe: Prohibition on Prostitution Consumption Law Temporary Order and Legislative Amendment, 5779-2019. A szexuális cselekmények vásárlásának tilalmát eredetileg határozott időre, öt évre vezették be, 2020 júliusától; az izraeli igazságügyi miniszter 2025 februárjában jelentette a jogszabály végleges hatályba lépését. Joanie MARGULIES: Israel moves to ban prostitution to combat human trafficking and abuse in historic move, *Jerusalem Post*, 2025. február 24., <https://www.jpost.com/israel-news/article-843592>.
 25. Catharine A. MACKINNON: Trafficking, Prostitution, and Inequality, *Harvard Civil Rights-Civil Liberties Law Review*, 2011/2, 271–309.
 26. Katie CRUZ – Tess HERRMANN: The sex worker rights movement and trade unionism in Europe: Case studies from Sweden, Germany and the United Kingdom, *ETUI Working Paper* 2024.13, <https://doi.org/10.1177/10398562231162237a>.
 27. A jogszabály elfogadását megelőző lobbitevékenységek bemutatását lásd: CAP International: The French law of April 13 2016 aimed at strengthening the fight against the prostitutional system and providing support for prostituted persons: Principles, goals, measures and adoption of a historic law, 2017, <https://www.cap-international.org/wp-content/uploads/2017/04/CAP-brochure-MARS2017-EN-WEB3-1.pdf>.
 28. *A nap szépe (Belle de jour)*, rend. Luis BUÑUEL, 1967.
 29. A petíció egy közéleti magazinban jelent meg: Le manifeste des 343 „salauds”: Touche pas à ma pute! *Causeur*, 2023/7. 56–58.
 30. Loi n° 2016-444 (3. vj.) Art. 15–16.
 31. Loi n° 2016-444 (3. vj.) Art. 20–21.
 32. *M.A. és mások Franciaország elleni ügye* (2. vj.) para. 5.
 33. *Uo.* para. 1.
 34. European Court of Human Rights: Court declares admissible applications from individuals lawfully engaged in prostitution and claiming to be victims of law criminalising purchase of prostitution services, ECHR 238 (2023), Presse release, 2023. augusztus 31.
 35. *M.A. és mások Franciaország elleni ügye* (2. vj.) para. 6. (T.S. 2021. november 10-i nyilatkozata, részlet a 24387/20. sz. kérelemből).
 36. Lásd az általa jegyzett szakpolitikai állásfoglalást: Guide on the Human Rights of Sex Workers, 2024. március, <https://www.ohchr.org/sites/default/files/2024-03/2024-march-sex-work-guide-un-report-short.pdf>.
 37. Lásd az ENSZ Emberi Jogi Tanácsa előtt bemutatott jelentését: Prostitution and violence against women and girls – Report of the Special Rapporteur on violence against women and girls, its causes and consequences, Reem Alsalem, A/HRC/56/48, 2024. május 7., <https://www.ohchr.org/en/documents/thematic-reports/ahrc5648-prostitution-and-violence-against-women-and-girls-report>.
 38. *Uo.* para. 113.
 39. *Uo.* para. 155.
 40. *V.T. Franciaország elleni ügye*, 37194/02. sz. kérelem, a Bíróság 2007. szeptember 11-i ítélete.
 41. *S.M. Horvátország elleni ügye*, 60561/14. sz. kérelem, a Bíróság 2018. július 19-i ítélete.
 42. *M.A. és mások Franciaország elleni ügye* (2. vj.) para. 156.
 43. *Uo.* para. 153.
 44. *Uo.* para. 166.
 45. *Uo.* para. 167.
 46. European Sex Workers Rights Alliance: Milestone Victory at the European Court of Human Rights: Joint Statement with Médecins du Monde, 2023. augusztus 31., https://www.eswalliance.org/milestone_victory_at_the_european_court_of_human_rights_joint_statement_with_mdm.
 47. Elisabeth GREIF: Sex Workers in Strassburg: How the ECHR Begins Assessing the French Sex Purchase Ban, *Verfassungsblog*, 2023. szeptember 12., <https://doi.org/10.17176/20230912-220903-0>.
 48. Marjan WIJERS: Sex Workers Rights Are Human Rights: Or not? The Art of Stealing Back Human Rights, in *Sex Work, Labour and Relations*, eds. Teela SANDERS, – Kathryn McGARRY – Paul RYAN, Palgrave Macmillan, Cham, 2022, https://doi.org/10.1007/978-3-031-04605-6_3.
 49. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Special Rapporteur concerned by European Court decision on anti-prostitution law, 2024. július 25., <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/07/special-rapporteur-concerned-european-court-decision-anti-prostitution-law>.
 50. Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights: Special Rapporteur welcomes European Court decision validating conventionality of French law of 13 April 2016 criminalising purchase of sexual acts, 2024. július 26., <https://www.ohchr.org/en/press-releases/2024/07/special-rapporteur-welcomes-european-court-decision-validating>.
 51. Amnesty International: Europe: Failure to recognise harm caused by criminalization of sex work is a „missed opportunity”, 2024. július 25., <https://www.amnesty.ie/europe-sex-workers-rights/>.
 52. ILGA Europe: Joint Statement – Human rights groups regret outcome of European Court ruling on France’s criminalisation policies in relation to sex work, 2024. július 26., <https://www.ilga-europe.org/news/joint-statement-human-rights-groups-regret-outcome-of-euro>

pean-court-ruling-on-frances-criminalisation-policies-in-relation-to-sex-work/.

53. ESWA: Press Release: Sex workers are raging and mobilising. The Court has left them behind. 2024. július 26., https://assets.nationbuilder.com/eswa/pages/787/attachments/original/1721987904/Press_release_-_ECHR_judgment_25_july_2024.pdf?1721987904.
54. CAP International: The ECHR validates French law on prostitution. A strong signal for Europe, a victory for all women! <https://www.cap-international.org/activity/the-echr-validates-french-law-on-prostitution-a-strong-signal-for-europe-a-victory-for-all-women/>.
55. Az Európai Unió kontextusában az abolitionista megközelítést képviseli például az Európai Parlament Nőjogi és Esélyegyenlőségi Bizottsága által elfogadott két riport: Jelentés a szexuális kizsákmányolásról és a prostitúcióról, valamint ezeknek a nemek közötti egyenlőségre gyakorolt hatásáról, előadó: Mary Honeyball, A9-0240/2023, 2014. február 3., https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-7-2014-0071_HU.html; Jelentés a prostitúció uniós szabályozásáról: annak határokön átnyúló vonatkozásai, valamint a nemek közötti egyenlőségre és a nők jogaira gyakorolt hatása, előadó: Maria Noichl, A7-0071/2014, 2023. augusztus 30., https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0240_HU.html.
56. European Women's Lobby: A massive step towards Europe free from prostitution: EWL applauds ECHR judgement on criminalisation of sex buyers, 2024. július 25., <https://www.womenlobby.org/A-massive-step-towards-Europe-free-from-prostitution?lang=en>.
57. European Network of Migrant: European Court of Human Rights Historic Decision: A Major Step Forward for Migrant Women in the Fight Against Prostitution (expert statement), 2024. július 25., <https://www.migrantwomennetwork.org/2024/07/25/echr-statement/>.
58. Dimitrios KAGIAROS – Inga THIEMANN: M.A. and others v. France: The 'End Demand' model of Regulating Sex Work goes to Strasbourg, *Strasbourg Observers*, 2024. szeptember 3., <https://strasbourgobservers.com/2024/09/03/m-a-and-others-v-france-the-end-demand-model-of-regulating-sex-work-goes-to-strasbourg/>.
59. Mattia PINTO: Do sex workers have a right to have rights? Let the state decide and criminalise, says the European Court of Human Rights, *European Human Rights Law Review*, 2024/6, 557–564, <https://doi.org/10.2139/ssrn.5048336>.